

Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Doktori Iskola

Miller Gárdai Viktória

*Nemzeti és európai
Amtmann Prosper fuvolára írt művei*

DLA értekezés tézisei

Témavezető: prof. dr. habil. Drahos Béla
Társtémavezető: dr. habil. Herpay Ágnes
2024

I. A doktori értekezés tárgya

A disszertáció Amtmann Prosper (1809 – 1854) fuvolaművész és zeneszerző életrajzával és fuvolaműveivel foglalkozik, bemutatja a kutatás eredményeként fellelt új adatokat, valamint műveinek új értelmezését kínálja a 19. század elejének európai és magyar fuvolakultúrájának kontextusában.

A disszertáció fő témái, fejezetei:

- A kutatás kiindulópontja Amtmann Prosper eddigi szakmai recepciójának értelmező áttekintése, tanulmányok, hangfelvételek, koncertek történetileg pontos összegyűjtése.
- A dolgozat feltérképezi Prospernek a kortárs európai fuvolaművészekhez fűződő szakmai kapcsolatait.
- Hangszeres előadóművészi képességeinek felmérése céljával a dolgozat foglalkozik a korszak egyszerű rendszerű több-billentyűs fuvolaival, valamint bemutatja Amtmann Prosper hangszerét.
- A disszertáció elemzi a korszak zenekultúrájának azon változásait – a nyilvános koncertezés átalakulását valamint a zenei intézmények létrejöttét –, melyek hatással voltak a zeneművészek, így Amtmann Prosper karrierjére is.
- A dolgozat bemutatja a virtuóz romantikusnak nevezhető korszak zenei műfajait – fantázia, variációk operatémákra, air –, amelyekben a kortársakhoz hasonlóan Amtmann is alkotott.
- Theobald Böhm és Amtmann Prosper egy-egy egymásnak dedikált művének összehasonlító elemzésével kívánja a dolgozat jellegzetes zeneszerzői és előadóművészi minőségeiket megvilágítani.
- Az utolsó fejezet az Európa-szerte a romantikus zenében megnyilvánuló „nemzeti hanggal”, és Amtmann Prosper életművében megtalálható magyaros ihletésű kompozíciókkal foglalkozik.

II. Témaválasztás indoklása, előzménye

Amtmann Prosper műveivel a Pécsen első alkalommal nevével fémjelzett fuvolaverseny megrendezésének alkalmával (1996) találkoztam. A verseny anyagát képező kompozíciói ekkor kerültek először a szélesebb szakmai és a zeneértő közönség nyilvánossága elé.

A felkészülés alatt a mű (Air Varié) technikai megvalósítása jelentette a legnagyobb kihívást. Közel húsz évvel később, G. Rabboninak dedikált duóinak előadása adta az impulzust ahhoz, hogy műveivel behatóbban megismerkedjek. Szakmai tapasztaltom ellenére a duók virtuóz zenei anyaga ismét szembesített azzal, hogy Amtmann Prosper korának kivételes technikai szintjén játszhatott. Életrajzában leírt érdemei, elismerései pedig egyértelművé tették számomra, hogy egy európai viszonylatban is kiemelkedő művésze a magyar fuvolakultúrának. Érdemeihez, kiválóságához képest méltánytalanul keveset tudunk róla, és ennél még kevesebbet játszunk műveit, ami pedig legkézenfekvőbb módja lehetne, hogy kompozíciói és személye ismertsége növekedjen.

Zeneműkiadó által hivatalosan megjelentett szerzeménye eddigi ismereteim szerint nem létezik, ez alól kivétel a Theobald Böhm archívumban található Air Varié, melyet Amtmann, Böhm számára dedikált.

Műveivel bővíthető lenne a 19. század eleji virtuóz fuvolarepertoár, valamint részei lehetnének a közép és felsőfokú oktatási anyagnak.

III. A kutatás módszere

1. Archívumok, könyvtárak anyagainak felkutatás

A kutatás részben a már meglévő dokumentumokra és tanulmányokra támaszkodott, azonban ezek keletkezésétől eltelt közel negyven év alatt hozzáférhetővé váltak újabb adatok a különböző könyvtárak online felületein. Az Osztrák Nemzeti Könyvtár archívumában¹ a korabeli zenei folyóiratokban közölt írások, elsősorban Amtmann Prosper előadóművészi tevékenységéről, koncertjéről számolnak be. Az itt található források betekintést engedtek a

¹ <https://anno.onb.ac.at/anno-suche/simple?from=1>

pályatársakról szóló írásokba is, így ezek összevetésével Amtmann Prosper szakmai tevékenysége a kortárs fuvolaművészet kontextusában is elhelyezhetővé vált.

2. Összehasonlító műelemzések

A disszertációban sor kerül Amtmann Prosper valamint a kortárs fuvolaművészek kompozícióinak összehasonlító elemzésére. Ezen elemzések által kimutatható, hogy Amtmann Prosper műveinek jellege illeszkedik korának stíluselvárásaihoz, azonban bizonyos vonásai kiemelkedőek a 19. század első felében keletkezett és gyakran játszott fuvolaművekhez képest. Amtmann Prosper és kortársai alkotásainak értékelésekor a szubjektívnek tekinthető paraméterek mellett, számos olyan elem, kritérium is vizsgálható – például, a téma, dallamvezetés, futamok, technikai kihívások –, amelyek objektívnek tekinthető módon írják le a kompozíciók kvalitásait.

A korabeli fuvolametodikák rekonstruálásában a kortársak William Nelson James², Richard Rockstro³ és Thomas Lindsay⁴ traktátusai nyújtanak segítséget, ők mutatják be a kor fuvolaművészeit, műveiket és előadóművészetüket. Ezek közül Lindsay értekezése különböző szerzők által írt metodikák szintézise, így átfogó képet ad a 19. század eleji fuvolázás előadói stílusáról. Az ebben leírtak segítséget adhatnak a tárgyalt időszak műveinek zenei megvalósításban, ezek a tanításba is beépíthetőek.

3. Az életrajz alapján levonható következtetések

A 19. század első felében Bécs zenei életét különösen a zenekari világban nemzetközi dominancia jellemezte.⁵ Ezért mindenképpen nagyra értékelhető az, hogy Amtmann Prosper a császárváros egyik legelőkelőbb színházának volt első fuvolása. A zenei élet változásainak tükrében, valamint más Európában működő fuvolavirtuózokkal összevetve helyezhető el és

² James, W. N. [1826] *A Word Or Two On The Flute*, London, reprint Tony Bingham 1982

³ Rockstro, Richard [1890] *A Treatise on the Construction, the History and the Practice of the Flute, Including a Sketch of the Elements of Acoustics and Critical Notices of Sixty Celebrated Flute Players*, 2nd ed. [1967] London: Musica Rara.

⁴ Lindsay, Thomas [1828-30] *The Elements of Flute-Playing*, Pendragon Press (2011) Ardal Powell kiadása, London.

⁵ Hanson, Alice M. [1985] *Musical Life in Biedermeier Vienna*, Cambridge, London and

értékelhető megfelelően Amtmann Prosper bécsi tevékenysége, valamint az ezt követő utazó virtuóz korszaka.

IV. A kutatás eredményei, következtetései

Az Európában egyidőben alkotó és koncertező kortársaival összevetve életútját és zeneműveit, egyértelműen kijelenthető, hogy Amtmann Prosper egy európai mércével is jóval magasabbra értékelhető fuvolaművész – zeneszerzője volt a 19. század elejének, mint ahogy a mai ismertsége és a kánon ezt mutatja.

Az értekezés fejezetiben érintett témák sokrétűsége azt is mutatja, hogy a zenetörténeti és kultúrtörténeti háttér ismerete nélkül nem értelmezhető és értékelhető életműve a maga teljességében. A 19. század elejének fuvolaművészei akár szimfonikus zenekari művészként, akár szólistaként, versenynek voltak kitéve. Ennek ellenére Amtmann egy olyan úton indult el, melyen kizárólag önmaga értékeiben bízva, mindenféle uralkodói háttér és támogatás nélkül, Európa-szerte koncertező, szabad művésszé vált. Bécsben ez időszakban élénk zenei élet folyt, az ott töltött évek meghatározóak voltak számára abban is, hogy az ott megforduló versenytársakat felmérve, saját kvalitását el tudta helyezni európai viszonylatban, így távolabbi perspektívában is gondolkodott.

A polgárosodással a zenei élet, a hangversenyek egyre inkább piaci alapon működtek, ez magával hozta a koncertprogramok és a közönség szerkezetének változását is. A virtuóztatás a közvetlen hatáskiváltás eszközeként, az operazene népszerű témái pedig elengedhetetlen elemként voltak jelen a fuvolairodalom legtöbb műfajában. Ezért Amtmann Prosper és a kor más fuvolaművészeinek kompozíciói anyagukban rendkívül hasonlóak. Egyedisége a cantabile hangvétellű, lassú, poétikus adagio tételekben ismerhető fel leginkább. Előadóművészként érzékenységét, játékának igényes kifinomultságát dicsérte a korabeli sajtó, és nemcsak virtuózként, hanem egyedi muzikalitású, nagyhatású hangszeres művészként is jellemezték. Mindezt abban a korszakban, amikor az előadóművészet nagyarányú fejlődésének, átalakulásának köszönhetően egyre többen érezték magukat „virtuóz” művészeknek. Amtmann Prosper fuvolajátékának nagyon magas technikai szintje egyértelműen megmutatkozik műveiben, melyeknek előadása a mai kor fogalmai szerint is valódi kihívásnak tekinthető.

A méltánytalanul elfeledett fuvolaművészt és zeneszerzőt mindenekelőtt művei igazolják, előadóművészként pedig az a tény, hogy európai hírű virtuóz volt. Abban, hogy nem futotta be

azt az életpályát melyre tehetsége által hivatott lett volna, feltehetően a történelmi és családi okokra visszavezethető hazaköltözése is közrejátszott.

Szkladányi Péter írja: *„Amit még ma is maradandó értéként kell elfogadnunk, az a fuvolaművész-zeneszerző virtuóz zenéje, amely nem mélységével, hanem ellenállhatatlan technikai fölényével és csillogásával hatott egykor, és megismerése e korba enged újabb bepillantást számunkra.”*⁶

⁶ Szkladányi, Péter [1981] *Fejezetek Pécs világi zenéjéről a 19.század első felében Weidinger Imre és Amtmann Prosper művészete*, Különnyomat a Baranyai Helytörténetírás 1980.c. kötetből Baranyai Levéltári Füzetek 3. 115.

V. Válogatott irodalomjegyzék

- [1] Hagen, Timothy. *Pan: The Journal of the British Flute Society*. Mar 2016, Vol. 35 Issue 1, p 42-47. *For Better or Worse The Virtuositic Flute*
<https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=6782cffb-ebb5-4f08-a6f3-892a45f02c8e%40redis>
- [2] Hanson, Alice M. [1985] *Musical Life in Biedermeier Vienna*, Cambridge, London and New York: Cambridge University Press.
- [3] James, W. N. [1826] *A Word Or Two On The Flute*, London, reprint Tony Bingham 1982.
- [4] Lindsay, Thomas [1828-30] *The Elements of Flute-Playing*, Pendragon Press (2011) Ardal Powell kiadása, London.
- [5] Rockstro, Richard [1890] *A Treatise on the Construction, the History and the Practice of the Flute, Including a Sketch of the Elements of Acoustics and Critical Notices of Sixty Celebrated Flute Players*, 2nd ed. [1967] London: Musica Rara.
- [6] Szkladányi, Péter [1981] *Fejezetek Pécs világi zenéjéről a 19.század első felében Weidinger Imre és Amtmann Prosper művészete*, Különnyomat a Baranyai Helytörténetírás 1980.c. kötetből Baranyai Levéltári Füzetek 3.
- [7] Weber, William [2003] *Music and the Middle Class -The Social Structure of Concert Life in London, Paris and Vienna between 1830 and 1848*. Routledge, Part of: *Music in Nineteenth –Century Britain* (40 könyv).